

Struktura produkowanych przez przemysł pasz treściwych w 1961 r. była następująca:

Ogółem mieszanki treściwe i mineralne	— 100,0%
treściwe	— 98,2%
mineralne	— 1,8%

W mieszankach treściwych z kolei 30,9% stanowiły mieszanki dla bydła, 54,5% dla trzody oraz 14,6% dla drobiu. Oprócz mieszanek produkowanych przez przemysł paszowy, pewne ich ilości produkowane są przez własne mieszalnie pasz PGR i CRS

VI. BILANS PASZOWY

Kształtowanie się zasobów paszowych

Zasoby paszowe obejmują w zasadzie następujące główne grupy pasz: pasze treściwe, ziemniaki, pasze objętościowe, zielonki i pastwiska, okopowe pastewne i pozostałe soczyste, pasze pochodzenia zwierzęcego.

Ustalenie — choćby nawet z dużym przybliżeniem — ich wielkości w naszym rolnictwie jest znacznie utrudnione.

Ewidencja pasz jest niezwykle słaba zarówno w samych gospodarstwach rolnych, jak też globalnie w całym rolnictwie. Statystyka rolnicza nie jest nastawiona na uchwycenie ani rozmiaru zasobów paszowych ani obrotu gospodarczego, jakiemu pasze podlegają.

Przytoczone w tabeli 19 dane GUS i Komisji Planowania mają charakter szacunkowy.

Tabela 19
Zasoby paszowe w latach 1955/56—1960/61 w jednostkach zbożowych

Lata	Zasoby paszowe ogółem	Pasze treściwe	Ziemniaki	Pasze objętościowe	Zielonki i pastwiska	Okopowe pastewne i pozostałe soczyste	Pasze pochodzenia zwierzęcego
Tysiące jednostek zbożowych							
1955/56	22604	7303	2922	5813	5036	673	857
1956/57	25241	7284	5032	5922	5462	605	936
1957/58	26629	8922	4466	5895	5507	831	1008
1958/59	27248	9013	4285	6275	5696	937	1042
1959/60	27166	9796	4490	6399	4819	645	1017
1960/61	30483	10330	4792	6652	6642	995	1072
1961/62 ^a	33408	10252	6415	7148	7308	1177	1108
Rok 1955/56 = 100							
1955/56	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1956/57	111,7	99,7	172,2	101,9	108,5	89,9	109,2
1957/58	117,8	122,2	152,8	101,4	109,4	123,5	117,6
1958/59	120,5	123,4	146,6	107,9	113,1	139,2	121,6
1959/60	120,2	134,1	153,7	110,1	95,7	95,8	118,7
1960/61	134,9	141,4	164,0	114,4	131,9	147,8	125,1
1961/62 ^a	147,8	140,4	219,5	123,0	145,1	174,9	129,3

Lata	Zasoby paszowe ogółem	Pasze treściwe	Ziemniaki	Pasze objętościowe	Zielonki i pastwiska	Okopowe pastewne i pozostałe soczyste	Pasze pochodzenia zwierzęcego
Struktura zasobów paszowych w %							
1955/56	100,0	32,3	12,9	25,7	22,3	3,0	3,8
1956/57	100,0	28,8	19,9	23,4	21,5	2,7	3,7
1957/58	100,0	33,5	16,8	22,1	20,7	3,1	3,8
1958/59	100,0	33,1	15,7	23,1	20,9	3,4	3,8
1959/60	100,0	35,9	16,5	23,5	18,1	2,3	3,7
1960/61	100,0	33,9	15,7	21,8	21,8	3,3	3,5
1961/62 ^a	100,0	30,7	19,2	21,3	21,9	3,6	3,3

^a Przewidywane wykonanie

Ilości ziarna zbóż oraz ziemniaków przeznaczonych na paszę określane są na podstawie szacunkowych bilansów tych produktów. Pozycja „spasanie” w bilansie zbożowym oraz w bilansie ziemniaków jest wyliczana jako różnica między produkcją globalną a produkcją towarową, spożyciem ludności rolniczej, ilością przeznaczoną na siew lub sadzenie oraz ubytków naturalnych i strat gospodarczych. W grupie pasz treściwych stosunkowo ścisła jest tylko ilość pasz pochodzących z dokupna.

Zasoby pasz okopowych pastewnych oraz pasz pochodzących z trwałych użytków zielonych ustala się jako iloczyn powierzchni i szacunkowych plonów. Rozdysponowanie powierzchni zasiewów — motylkowych i strączkowych na siano, zielonkę i nasiona podlega szacowaniu na podstawie pewnych wskaźników, które przyjmuje się za stałe na cały okres 5-letni.

Niezależnie od sceptycyzmu, z jakim należy traktować — naszym zdaniem — powyższe dane i który postaramy się niżej uzasadnić przez pewną konfrontację z danymi rachunkowości rolnej, można — wydaje się — przyjąć je za podstawę do wysunięcia niektórych najbardziej ogólnych wniosków odnośnie zasadniczych tendencji, jakim podlegała dynamika zasobów paszowych naszego rolnictwa w ostatnich latach.

Dynamika zasobów poszczególnych rodzajów pasz w minionym pięcioleciu wykazuje duże zróżnicowanie:

Rodzaj paszy	Współczynnik kierunkowy trendu 1955/56—1960/61 w %
Pasze treściwe	9,1
Ziemniaki	5,7
Pasze objętościowe	3,0
w tym siano	3,6
Zielonki i pastwiska	3,5
Okopowe pastewne i pozostałe soczyste	8,7
Pasze pochodz. zwierzęcego	4,3
Ogółem	5,6

Dynamika zasobów pasz treściwych jest tylko w małym stopniu zależna od zbiorów zbóż. Podczas gdy średnioroczne tempo wzrostu zbiorów zbóż wynosiło 2,5%, zasoby pasz treściwych zwiększały się w tempie 9,1% rocznie. Dynamiczny wzrost zasobów pasz treściwych w minionym pięcioleciu był możliwy dzięki znacznemu obniżeniu towarowości w produkcji zbóż przy jednoczesnym utrzymaniu importu zbóż.

Tabela 20

Skup i import zbóż w latach 1955—1961 w tys. ton

Lata	Skup zbóż	Import	Razem	Dostarczono na paszę		Skup zbóż* netto
				ilość	%	
1955/56	3178	1068	4246	1304	30,7	1874
1956/57	2466	1194	3660	1300	35,5	1166
1957/58	2280	1148	3428	1300	37,9	980
1958/59	2308	1831	4139	1440	34,8	868
1959/60	2663	2322	4985	1936	38,8	727
1960/61	2335	2072	4407	2027	46,0	308

* Skup zbóż netto po odliczeniu dostaw na paszę.

Także tempo wzrostu zasobów paszowych ziemniaka było wyższe od tempa wzrostu zbiorów. Było to możliwe dzięki zmianom zachodzącym w zakresie rozdysponowania zbiorów, polegającym na wzroście udziału spasanania w bilansie ziemniaka.

Wyróżniające się wysokością tempo wzrostu zasobów paszowych zbóż i ziemniaka było niewątpliwie jedną z podstaw szybszego trendu wzrostowego pogłowia nierogacizny niż bydła w Polsce. Średnie tempo wzrostu ogólnych zasobów pasz wynoszące 5,6% rocznie było stosunkowo wysokie. Zestawiając je ze średnim tempem wzrostu pogłowia zwierzęcego, wynoszącego w przeliczeniu na sztuki duże tylko 2%, można sądzić, że analizowany okres cechował — ujmując sprawę ogólnie i nie wnikając w sytuację poszczególnych lat — korzystny stosunek przyrostu zasobów paszowych do przyrostu produkcji zwierzęcej. W rolnictwie naszym wystąpiło w tym okresie wyraźne rozluźnienie zbyt napiętego w latach planu 6-letniego stosunku między zasobami pasz w gospodarstwach rolnych a rozmiarem produkcji zwierzęcej. Wygląda na to, że gospodarstwa odbudowywały niejako pewne rezerwy w tym zakresie. Wniosek ten jest zbieżny z podobnym wynikającym z analizy proporcji podziału produkcji na towarową i nietowarową, którą przeprowadzamy w innym miejscu niniejszego opracowania. Wyjaśnia on także sens zjawiska szybszego wzrostu produkcji roślinnej niż zwierzęcej, który miał miejsce w większości lat omawianego okresu w przeciwieństwie do okresu planu 6-letniego. Dzięki temu niewątpliwie złagodzone dysproporcję między rozwojem produkcji roślinnej i zwierzęcej właściwą poprzedniemu okresowi. Jak niżej zobaczymy zjawisko to wywołuje czasem niesłuszne — naszym zdaniem — wrażenie spadku efektywności spasanania. W roku 1960/61 nastąpił szczególnie wysoki wzrost zasobów paszowych.

Zasoby paszowe w jednostkach zbożowych
(wskaźniki łańcuchowe)

Lata	Pasze treściwe	Ziem- niaki	Pasze objęto- ściowe		Zielonki i pastwi- ska	Okopowe pastewne i pozos- tałe socz.	Ogółem
			razem	w tym siano			
1955/56	—	—	—	—	—	—	—
1956/57	99,7	172,2	101,9	100,9	108,5	89,9	111,7
1957/58	122,4	88,7	99,5	98,7	100,8	137,3	105,5
1958/59	101,0	95,9	106,4	107,8	103,4	112,8	102,3
1959/60	108,7	104,8	102,0	104,2	84,6	68,8	99,7
1960/61	105,4	106,7	103,9	104,0	137,8	154,3	112,2

Do osiągnięcia tak wysokiego wskaźnika w tym roku przyczynił się w znacznym stopniu poważny wzrost wydajności użytków zielonych. Rok ten był także dość pomyślny jeśli chodzi o wzrost zasobów pasz soczystych, ziemniaków oraz pasz treściwych.

Skup zbóż w roku 1960/61 obniżył się w porównaniu z rokiem 1955/56 o 26,5%, a import w tym okresie wzrósł o 94%. Sprawa redukcji importu zbóż, a nawet jego całkowitej likwidacji wiąże się ściśle ze sprawą lepszego zaopatrzenia rolnictwa w pasze treściwe poprzez dalszy wzrost plonów zbóż i podniesienie jego towarowości.

Tabela 22

Udział pasz^a treściwych i ziemniaków w spasanu

Lata	4 zboża i mieszanki		Ziemniaki		Na 1 jednostkę zbożową prod. zwierz.	
	na pasze tys. ton	% zbiorów	na pasze tys. ton	% zbiorów	pasz treści- wych	ziem- niaków na pasze
1955/56	5 166	38,9	11 686	43,2	0,26	0,57
1956/57	5 199	41,1	20 128	52,9	0,24	0,93
1957/58	6 826	48,5	17 866	50,9	0,30	0,78
1958/59	6 781	48,2	17 140	49,2	0,29	0,73
1959/60	7 147	49,0	17 961	50,3	0,32	0,76
1960/61	7 599	51,3	19 169	50,6	0,33	0,77
1961/62 ^b	8 035	50,1	25 662	56,7	—	—

Współczynnik kierunkowy
trendu

— — — — 7,2% 1,7%

^a Bez pasz dokupnych.

^b Przewidywane wykonanie.

Analizując tempo wzrostu zasobów poszczególnych pasz w minionym pięcioleciu należy zwrócić uwagę na niedostatecznie szybki wzrost pasz objętościowych, a zwłaszcza produkcji siana, co w pewnym stopniu hamowało wzrost pogłównia bydła.

W strukturze zasobów paszowych zmiany zachodziły zasadniczo między udziałem pasz treściwych i ziemniaków, natomiast pozostałe rodzaje pasz wykazywały pod tym względem stosunkowo nieznaczne wahania. Wielkość udziału zarówno ziemniaków, jak i pasz treściwych w bilansie paszowym zależy głównie od wielkości zbiorów w danym roku. Udział zasobów pasz treściwych częściowo zależy także od wielkości importu. Wzajemny stosunek zasobów tych pasz wpływał na zmiany w sposobie spasanía. Były one bardzo powolne i polegały na wzroście udziału pasz treściwych i zmniejszeniu udziału ziemniaków w dawce paszowej. Potwierdzeniem mogą być dane zawarte w tabeli 22.

Zapotrzebowanie pasz i stopień jego pokrycia

Zapotrzebowanie i pokrycie pasz w jednostkach owsianych i białku dla poszczególnych rodzajów zwierząt, szacowane na podstawie normatywów z uwzględnieniem stanu i struktury pogłównia według grup wieku, przedstawia się — według szacunków specjalnej komisji rzeczoznawców Ministerstwa Rolnictwa — w latach 1959/1960—1961/1962 następująco:

	1959/60	1960/61	1961/62
Zapotrzebowanie			
Jedn. ows. mln	39 768	42 362	43 962
białko tys. ton	3 396,9	3 636,7	3 788,3
Pokrycie			
Jedn. ows. mln	35 598	40 734	45 008
białko tys. ton	2 933,7	3 349,6	3 611,7
Stopień pokrycia w %			
Jedn. ows. mln	92,0	96,2	102,4
białko	86,4	92,1	95,5

Ogólne szacunki zasobów pasz, zapotrzebowania i wynikającego stąd stopnia pokrycia tego zapotrzebowania wykazują od lat niedobory w granicach od kilku do kilkunastu procent. Ujawnia się ponadto deficyt w zakresie białka stale wyższy niż deficyt jednostek owsianych. Deficyt ten jest prawdopodobnie pokrywany paszami nieuchwytnymi, nieuwzględnionymi w szacunku.

Przytoczone dane sugerowałyby istnienie, w ostatnim okresie, silnej tendencji poprawy na odcinku zbilansowania pokrycia pasz z zapotrzebowaniem. Należy jednak wstrzymać się przed zbyt optymistyczną ich interpretacją. Wynikający z powyższych danych 10-procentowy przyrost wartości pokarmowej zasobów paszowych w ostatnich dwóch latach miał charakter wyjątkowy. W 1961/62 r. był on związany z wyjątkowym urodzajem, a w 1960/61 r. z niskim stanem zasobów paszowych po roku złego urodzaju, jakim był r. 1959/60, w stosunku do którego przyrost 1960/61 jest ustalony. W istocie rzeczy średnioroczny przyrost zasobów

paszowych w całym okresie 1956—1961 był znacznie (o połowę) niższy i powoduje, że bilans paszowy naszego rolnictwa należy uważać nadal za napięty i pozbawiony rezerw. Wydaje się, iż stwierdzony na tle analizy dynamiki pogłowia fakt istnienia pułapu w tempie wzrostu pogłowia objaśnia się w ostatniej instancji powyższą sytuacją.

Efektywność spasanía

Wydaje się, że w oparciu o podstawowe dane przedstawionych szacunków rozmiarów zasobów paszowych i sposobu ich rozdysponowania można — poprzez ich zestawienie z wielkością produkcji zwierzęcej — pokusić się o pewne naświetlenie problemu efektywności spasanía w naszym rolnictwie. Poczyniliśmy w tym zakresie dwie próby. Jedna polega na wzajemnym porównaniu rozmiarów produkcji zwierzęcej wyrażonej w jednostkach zbożowych ze zużytą na jej wytworzenie masą pasz wyrażoną także w jednostkach zbożowych. Druga sprowadza się do porównania masy pasz wyrażonej w wartości pieniężnej według cen porównywalnych z każdoroczną produkcją zwierzęcą wyrażoną także w pieniądzu według tych samych cen.

W pierwszym przypadku uzyskujemy wskaźnik określający stosunek ilości jednostek zbożowych zawartych w produkcji zwierzęcej do jednej spasionej jednostki zbożowej. Wskaźnik ten charakteryzuje rzeczywistą efektywność spasanía cechującą naszą produkcję rolną w porównaniu z normatywami przyjętymi za podstawę do ustalenia wartości produkcji zwierzęcej w jednostkach zbożowych. Drugi wskaźnik obrazuje, jaką wielkość produkcji zwierzęcej (w cenach porównywalnych) uzyskuje się w poszczególnych latach z jednostki wartości pasz. W obu kalkulacjach wyłączyliśmy z obliczeń konie zarówno po stronie nakładów jak i wyników. Wyniki pierwszego rachunku przedstawia tabela 23.

Tabela 23

Efektywność spasanía

Lata	Produkcja zwierzęca w jedn. zb. tys. ton	Spasanie* w jedn. zb. tys. ton	Stosunek produkcji zwierzęcej do spasanía
1955/56	19 411	18 162	1,07
1956/57	20 975	20 833	1,01
1957/58	22 041	21 969	1,00
1958/59	22 564	22 370	1,01
1959/60	22 673	22 356	1,01
1060/61	23 971	25 665	0,93

* bez pasz dla koni

Pozwalają one stwierdzić, że efektywność spasanía rozpatrywana w dynamice nie wykazuje wyraźnych i zdecydowanych zmian kierunkowych. Z wyjątkiem nieznacznego odchylenia w górę w roku 1955/56

i w dół w roku 1960/61 wskaźnik efektywności spasanania charakteryzuje się stabilnością. Jak ponadto z powyższych danych wynika, uzyskany wskaźnik efektywności spasanania jest przeważnie większy od jedności, co miałoby oznaczać, że spasananie jest oszczędniejsze i efektywniejsze niż przewidują to normy.

Wydaje się jednak, że tego rodzaju interpretacja byłaby sprzeczna z rzeczywistością. Dlatego też należy powyższy wynik interpretować nie tyle jako wskaźnik wysokiej, ponadnormatywnej efektywności naszego spasanania, lecz jako dowód zbyt niskiego oszacowania wielkości poniesionych nakładów paszowych (tzn. zasobów paszowych). Na ogół przyjmuje się istnienie pewnej rezerwy paszowej tkwiącej w tzw. paszach nieuchwytnych. Można sądzić, że są one częściowo przyczyną zbyt korzystnego wyniku, który uzyskaliśmy. Nie wydaje nam się jednak, by można było tym paszom nieuchwytnym przypisać całą „winę” za niewiarygodność ostatecznego wskaźnika. Po prostu jego rozbieżność ze znaną z obserwacji złą sytuacją panującą w naszym rolnictwie w dziedzinie gospodarki paszami i umiejętności ich wykorzystania wydaje się większa niż rezerwy pasz nieuchwytnych. Podobnie trudno dopatrywać się przyczyny omawianej rozbieżności w ewentualnie zbyt optymistycznym szacunku wielkości produkcji zwierzęcej. Nie wykluczając, że i ten czynnik może w tej sprawie odgrywać pewną rolę, trzeba jednak uznać, że uzyskane wyniki są przede wszystkim wskazówką, iż szacunek wielkości zasobów paszowych, którym się za Komisją Planowania posługujemy, musi być poważnie zaniżony — niezależnie od tego, iż z założenia nie uwzględnia on pasz nieuchwytnych.

Drugi wariant naszego szacunku daje możliwość wnioskowania wyłącznie w zakresie dynamiki efektywności spasanania, nie dając natomiast podstawy dla oceny jej poziomu absolutnego.

Tabela 24

Produkcja zwierzęca i zużycie produkcji roślinnej na pasze
(w cenach porównywalnych)

Lata	Produkcja zwierzęca w mln zł	Zużycie produkcyjne produkcji roślinnej mln zł	W tym produkcja roślinna użyta na pasze ^a mln zł	Stosunek produkcji zwierzęcej do pasz ^b
1955	56 267,7	53 852,2	45 397,4	—
1956	59 853,9	61 309,3	51 683,8	1,31
1957	64 366,9	62 728,6	52 880,2	1,24
1958	67 125,8	63 494,5	53 525,9	1,27
1959	66 965,7	63 355,7	53 408,9	1,25
1960	58 224,6	68 766,8	57 970,4	1,28
1961	74 289,8	—	—	1,28

a szacunek IER.

b pasze z wyprzedzeniem o rok.

Źródło: dane GUS.

W odniesieniu do dynamiki efektywności szacunek drugi nasuwa wnioski bardzo zbieżne z wnioskami poprzedniego szacunku. Wskazuje on na prawdopodobną stabilność, względnie bardzo słabą zmienność efektywności spasanania w czasie. W każdym razie zaś nie pozwala stwierdzić żadnego jej spadku.

Niektóre ilościowe związki w zakresie spasanania zbóż i ziemniaków trzodą

Dokonana analiza norm spasanania zbóż i ziemniaków trzodą chlewną za lata 1952—1960 na podstawie rachunkowości rolnej IER również wykazała względnie stałą efektywność spasanania pasz podstawowych ujętych łącznie.

Szczegółowe obliczenia dają dla norm spasanania roślin zbożowych współczynnik wahliwości 10,5⁰/₀; dla norm spasanania ziemniaków 9,0⁰/₀, ogółem 1,6⁰/₀. Wskazuje to na istnienie w poszczególnych latach substytucji między paszami podstawowymi.

Próbowaśmy nieco bliżej zbadać warunki kształtujące wysoką efektywność tuczu w gospodarstwach prowadzących rachunkowość. Grupując gospodarstwa według wysokości nakładów podstawowych pasz w przeliczeniu na jednostki zbożowe na 100 kg żywca stwierdziliśmy, że niezależnie od średnio wysokiej racjonalności spasanania, jaką wykazują gospodarstwa prowadzące rachunkowość, rozpiętość w zakresie ogólnej sumy nakładów jednostek zbożowych na 1 kg przyrostu żywca, jak też w zakresie struktury pasz, jest wśród nich bardzo duża. Wśród gospodarstw prowadzących rachunkowość występują zarówno gospodarstwa ponoszące niewiele ponad 2 jednostki zbożowe globalnego nakładu pasz podstawowych (bez zielonek, mleka itp.) na 100 kg przyrostu, jak i takie, w których analogiczny nakład kształtuje się na poziomie około 10 jednostek zbożowych.

Tabela 25

Związek między nakładem pasz na 100 kg żywca a niektórymi wynikami ekonomicznymi gospodarstw rachunkowych IER

Spasananie w jednostkach zbożowych na 100 kg żywca wieprzowego	Ogólna powierzchnia gospodarstwa w ha	Przeciętna waga tuczników w kg	Przeciętna produktywność sztuki stanu początkowego	Plony czterech zbóż w q/ha	Plony ziemniaków w q/ha	Zbiór zbóż i ziemniaków na 1 sztukę stanu początkowego trzody w j. zboż.	Roczna produkcja w kg żywca na 1 gospodarstwo
3—4	7,44	119	115	15,3	150	902	966
4—5	6,80	127	116	14,6	140	1 030	743
5—6	9,23	125	110	15,3	156	1 687	577

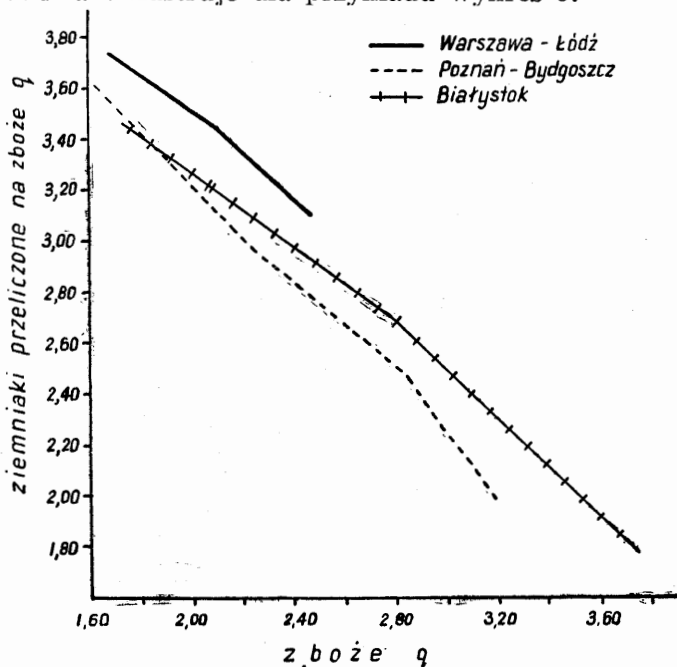
Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że ani wielkość gospodarstwa, ani poziom ogólnej umiejętności gospodarowania, ani kierunek tuczu lub typ produkcji nie są czynnikami wyjaśniającymi istniejące różnicowa-

nie efektywności spasanía. Stwierdziliśmy natomiast ścisły ujemny związek między efektywnością spasanía a rozmiarem zasobów paszowych, przypadających na 1 sztukę stanu początkowego trzody chlewnej w gospodarstwach oraz dodatni związek między efektywnością spasanía a rozmiarem produkcji na gospodarstwo i — jak z powyższych dwóch stwierdzeń wynika — między obsadą pogłowia na 1 ha.

Okazuje się, że zróżnicowanie efektywności spasanía daje się wyjaśnić tylko jako wynik odpowiedniego dostosowania obsady pogłowia i wielkości produkcji do wielkości zasobów pasz podstawowych. Przy właściwym dostosowaniu tych elementów efektywność spasanía jest wysoka, w miarę zaś wzrostu luzów paszowych, w wyniku niedostatecznej obsady, efektywność ta maleje.

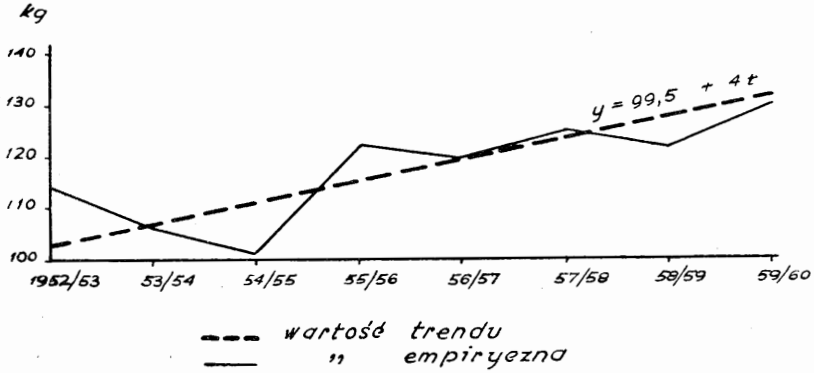
Nie można też stwierdzić, by efektywność spasanía w poszczególnych gospodarstwach była określona przez strukturę pasz podstawowych. Po wyeliminowaniu różnic w zakresie ogólnej efektywności spasanía, tj. po podzieleniu ogólnej zbiorowości analizowanych gospodarstw na grupy o zbliżonym poziomie globalnych nakładów jednostek zbożowych na 100 kg przyrostu, stwierdzono w każdej z tych grup istnienie pełnej substytucyjności zbóż i ziemniaków.

Ten ostatni fakt ilustruje dla przykładu wykres 9.

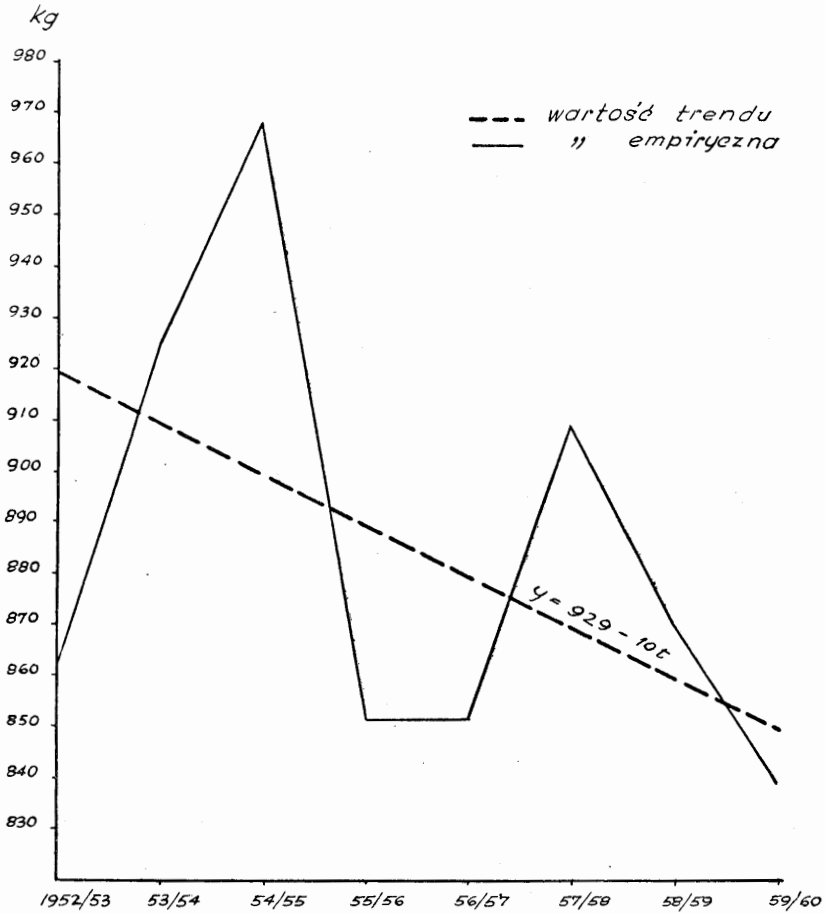

Wykres 9. Substytucja zbóż i ziemniaków (przel. na zboże) spasanych trzodą przy ogólnym nakładzie 5-6 jednostek zbożowych na 100 kg żywca

Następnie stwierdzono, że długookresowa tendencja zmiany struktury pasz podstawowych polega na spadku roli ziemniaków i wzroście roli zbóż. Trendy szeregów dynamicznych norm spasanía zbożowych i zie-

Wykres 10. Spasanie zbóż na 100 kg tuczu

Wykres 11. Spasanie ziemniaków na 100 kg tuczu

mniaków przedstawione są na wykresach 10 i 11. Wskazują one na tendencję wzrostu norm spasanias z bóż i spadku norm spasanias ziemniaków.

Powyższe wnioski łatwo też wysnuć z ogólnych tendencji kształtowania się bilansu z bóż i ziemniaków w naszym powojennym rolnictwie. Świadczy o nich wzrastający import z bóż i wzrastająca w oparciu o ten import systematyczna pomoc paszowa dla producentów żywca. Wiązą się one też ze zróżnicowaną sytuacją, jaka zaistniała w naszym rolnictwie w minionym pięcioleciu w dziedzinie wzrostu plonów z bóż z jednej, a ziemniaków — z drugiej strony.

W zakresie współzależności między spasanias z bóż na 100 kg żywca z plonami z bóż oraz między plonami ziemniaków a ich spasanias na 100 kg żywca uzyskano następujące wyniki. Współczynnik korelacji między plonem z bóż a ich spasanias na 100 kg żywca jest wyjątkowo silny; $r = +0,959$. Współczynnik korelacji między plonami ziemniaków a ich spasanias na 100 kg żywca wieprzowego: $r = +0,178$. Wahania plonów ziemniaka, a co za tym idzie — ziemniaczanych zasobów paszowych, nie występują w roli głównej determinanty stosunkowo znacznych wahań norm spasanias ziemniaków. Niezwykle istotne dla wyjaśnienia wahań norm spasanias ziemniaków, podobnie jak dla norm spasanias z bóż, są natomiast wahania plonów z bóż. Współczynnik korelacji między plonami z bóż a normami spasanias ziemniaków jest bardzo silny: $r = -0,758$. Tak więc, wahania zarówno norm zużycia z bóż, jak i zużycia ziemniaków są zdeterminowane głównie przez jeden i ten sam czynnik, tj. wahania plonów z bóż. Różnica między wpływem wahań plonów z bóż na normy spasanias z bóż z jednej strony, a ziemniaków z drugiej, sprowadza się do dwóch spraw:

Po pierwsze — siła tego związku, choć bardzo duża w obu przypadkach, w pierwszym jest tak znaczna, że sugeruje wrażenie wyłączności działania. Stopień korelacji między plonami z bóż i normami ich spasanias wydaje się wskazywać na całkowite i bez reszty uwarunkowanie wzajemne tych czynników. Współczynnik korelacji między normami zużycia ziemniaków a plonami z bóż wydaje się natomiast dopuszczać działanie, choć w skromnym zakresie, jakichś dodatkowych czynników ubocznych (a także plonów ziemniaków w jakimś stopniu).

Po drugie — różnica między powiązaniem plonów z bóż a normami zużycia obu podstawowych pasz wyraża się w odmienności znaku przed współczynnikiem korelacji, dodatnim — w przypadku norm zużycia z bóż i ujemnym — w przypadku norm zużycia ziemniaków. Wynika to oczywiście z substytucyjnego charakteru związku między zużyciem ziemniaków i z bóż na pasze. Współczynnik korelacji między normami spasanias z bóż i ziemniaków wynosi: $r = -0,795$. Jak widać, siła tego związku jest bardzo podobna, choć nieco większa od siły związku między normami spasanias ziemniaków a plonami z bóż. Tę drobną jednak przewagę w sile związku między normami spasanias ziemniaków i z bóż na 100 kg tuczu nad równie silnym związkiem norm spasanias ziemniaków a plonami z bóż należy jednak uznać za różnicę o tyle istotną, iż jest ona odzwierciedleniem prawidłowego sposobu powiązania norm spasanias ziemniaków z plonami z bóż, powiązania dokonującego się poprzez wpływ norm spasanias z bóż na normy spasanias ziemniaków.

Powyższe związki pozwalają w sposób kompleksowy spojrzeć na czynniki kształtujące wysokość norm spasaniasia zbóż i ziemniaków trzodą w gospodarstwach chłopskich w powiązaniu z bilansem zbóż i ziemniaków.

Obraz gospodarki chłopskiej w tej dziedzinie przedstawia się następująco: punktem wyjścia systemu tuczu jest bilans zbożowy (wyrażony w naszej analizie poziomem plonów zbóż). Gospodarstwa dawkują normy zbóż w zależności od napięcia bilansu zbożowego, starając się w każdym roku w pełni wykorzystać zasoby paszowe zbóż, wynikające z bilansu. Normy spasaniasia ziemniaków gospodarstwa dostosowują nie do zasobów paszowych ziemniaków, wynikających z bilansu, ale do norm spasaniasia zbóż i w związku z tym — za ich pośrednictwem — do bilansu zbożowego i zasobów paszowych zbóż. Ogólnie więc normy spasaniasia zbóż i ziemniaków dają się w systemie spasaniasia określić w sposób następujący: normy spasaniasia zbóż występują w charakterze norm **pierwotnych**, normy spasaniasia ziemniaków w charakterze norm **uzupełniających**.

Na marginesie należy stwierdzić, że przyjęte powszechnie określenie ziemniaków jako paszy podstawowej w tuczu wieprzowym, a zbóż — jako paszy uzupełniającej nie jest, jak się okazuje, całkowicie ścisłe. Ma ono ewentualnie tylko uzasadnienie formalno-ilościowe, polegające na tym, że w ogólnej strukturze jednostek pokarmowych, zawartych w paszach, waga wartości skrobiowej ziemniaka jest w zasadzie wyższa niż zbóż.

Jeśli jednak uwzględnić rzeczywistą funkcję spełnianą w procesie tuczu przez każdy z rodzajów pasz, to okaże się, że w sposób adekwatny określenie paszy podstawowej odpowiada zbożom, a paszy uzupełniającej — ziemniakom. Tego rodzaju ujęcie stanowi wierniejsze odbicie strony jakościowej stosunku między zbożem i ziemniakami w procesie spasaniasia.

W wyniku uzupełniającej roli, jaką ziemniaki odgrywają w procesie spasaniasia, wykorzystanie ziemniaczanych zasobów paszowych może być w gospodarce chłopskiej znacznie słabsze niż wykorzystanie zasobów paszowych zbóż. Musi tak być dlatego, że nie ma obiektywnej prawidłowości, która dostosowałaby ściśle wielkość zasobów ziemniaków w stosunku odwrotnym do zasobów paszowych zbóż.

VII. ROZWÓJ POGŁOWIA ZWIERZĄT GOSPODARSKICH

Rok 1961 charakteryzuje się poważnymi zmianami ilościowymi i strukturalnymi w stanie pogłowia zwierząt gospodarskich.

Szczegółowe wskaźniki dynamiki pogłowia zwierząt gospodarskich w 1961 roku na tle lat 1956—1960 przedstawia tabela 26.

W okresie tym nastąpił poważny wzrost pogłowia bydła i trzody. Przyrost pogłowia trzody był przeszło dwukrotnie większy, a pogłowia bydła półtorakrotnie większy od przyrostu założonego w planie na rok 1961.